

поляків. Болгари загалом користувалися загальноросійським законодавством і теоретично могли брати участь у політичному житті країни. Але практично участь ця була дуже незначною.

Література

1. *Наулко В. І.* Географічне розміщення пародів в УРСР. — С. 20.
2. *ПСЗ.* — Т. 31, № 30411.
3. *Шишмарев В. Ф.* Романские поселения на Юге России / АП СССР. — С. 81.
4. *История Молдавии: Док. и материалы.* Т. 2. — С. 542–547.
5. *Мещеряк И.* Социально-экономическое развитие болгарских и гагаузских сел в Южной Бессарабии. — С. 32.
6. *Устав о колониях ипострапцев в Империи // Свод законов Российской Империи.* — С.Пб., 1857. — Т. 12, ч. 2, тетр. 4. — С. 20–22.

УДК 340.15(37):(410+430)

І. Г. Бабич

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА У ЗАКОНОДАВСТВІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА НІМЕЧЧИНИ

У світлі загальної інтеграції країн Європи, намаганні України вступити до Європейського Союзу в цивільному праві намітилися певні тенденції до універсалізації норм законодавства.

Правова система Європейського Союзу стала джерелом права країн-членів ЄС [1]. У свою чергу спільним для всіх правових сімей країн Європи є сприйняття духу, ідей, головних засад та окремих положень римського права.

Принципи права знаходимо в усіх правових системах, але найбільшої своєї розробки вони набули в римському праві.

Римські юристи зробили значний внесок у розроблення основоположних понять, засад, принципів під впливом теорії природного права.

В історії європейської цивілізації розрізняють три елементи, які на неї вплинули — римський, християнський і германський. Ці ж фактори формували і право. Що стосується сфери приватного права, то християнство здійснило вплив переважно на сімейне право, германське — на земельне та спадкове, а римське — на зобов'язальне [2].

Римське зобов'язальне право є найбільш значним та досконалим правовим спадком — «точне розроблення всіх існуючих відносин між спільними власниками товарів: купівлі і продажу послуг, позики, угод та інших зобов'язань» [3]. Через ці риси римське зобов'язальне право було включене у французький Цивільний кодекс та в інші законодавства континентального типу.

Новий час породив нове поняття — автономію особи, тобто джерело природного права бачили не в універсальному законі природи, а в природі людини.

Зі змінами розуміння римськими правотворцями сутності права та поширенням в юридичній практиці й теорії ідей природного права пов'язано трансформації тлумачення ними категорій «*justitia*» та «*aequitas*», що тісно пов'язані з категоріями «*bona fides*» («добра совість», «сумління») взагалі та поняттям «сумлінне виконання договору (зобов'язання)» зокрема.

Практикою юристів було впроваджено принцип справедливості (*aequitas*). Саме право визнавалося як мистецтво добра і справедливості. Уважалося несумісним із принципом справедливості, вказує Т. Фулей, одержати вигоду шляхом обману, протипагу якому складала добра совість (*bona fides*). З добросовісністю пов'язувалася і вимога виконання договорів (*pacta sunt servanda*). Принцип справедливості знаходив особливо широке застосування в преторському едикті, коли претор приписував судді винести рішення на підставі доброї совісті [4].

З цієї позиції слушним уявляється зауваження професора Є. О. Харитонова про те, що юридична техніка римлян і англійців має набагато більше спільного, ніж правова техніка римлян і глосаторів, або коментарів, пандектистів. Як римський юрист, так і англійський, уникають узагальнень і по можливості визначень понять. Їхній метод — казуїстика. Вони переходять від однієї конкретної справи до іншої і прагнуть створити не логічну систему, а справно діючий механізм регулювання для кожного випадку [5, 495].

Загальне право, у порівнянні з іншими правовими сім'ями, має яскраво виражений «казуальний» характер (*case law*) і є системою домінування «прецедентного» права і повної або майже повної відсутності «кодифікаційного» права, точніше — кодифікаційного законодавства. Дана особливість загального права історично зумовлена переважанням у ньому протягом вельми тривалого часу «судового» права над статутним, або парламентським, правом. Установлення жорсткого принципу прецеденту в діяльності судової системи Великобританії й інших країн, тривале домінування в них прецедентного права над іншими складовими частинами загального права зовсім не сприяло, а, навпаки, об'єктивно навіть перешкоджало процесу його уніфікації і кодифікування. Проте це не тільки не заважало, а, навпаки, всіляко передбачало, виходячи з суто практичних цілей, систематичне впорядкування і обнародування постійно створюваних і багато разів уживаних судовими інстанціями прецедентів [6].

Важлива особливість загального права, у порівнянні з романо-германським правом і іншими правовими сім'ями, полягає в тому, що в процесі виникнення і розвитку воно було схильне лише до незначного впливу з боку римського права. Англійські дослідники пишуть із цього приводу, що якщо право «наших європейських партнерів» разом із правовою системою Шотландії зазнало вельми помітного за глибиною, масштабом і наслідками впливу з боку римського права, подібного не трапилося з англійським правом.

Дослідники традиційно вбачають одну з особливостей загального права в слабкому впливі на нього, в порівнянні з романо-германською правовою сім'єю, римського права. Разом із тим із приводу «слабкого зв'язку» і відповідно «слабкого впливу» римського права на загальне право є і інші думки, що не збі-

гаються з традиційними. Суть їх зводиться до такого: «Незважаючи на те, що загальне право не впливає і не підпадає під вплив із боку римського права, це стосується лише пізнього періоду розвитку останнього». Що ж до раннього періоду розвитку римського права, воно в окремих його юриспруденційних аспектах і процедурній практиці стоїть ближче до загального права, ніж навіть до сучасного романо-германського (цивільного) права.

Англійське право за самою своєю природою, вказує Р. Давид, — «це не право, вивчене в університеті, не право принципів. Навпаки, це право процесуалістів і практиків». Великий юрист в Англії — не професор університету, а суддя, що вийшов із практиків. Вивчення матеріального права і принципів права в університетах «не дало б цим юристам нічого нового» [6].

Загальні засади принципів права втілюються в таких максимах:

– «Право справедливості не залишить будь-яку неправильну поведінку без відповідальності»;

– «Право справедливості слідує за загальним правом»;

– «До права справедливості може звертатися лише той, хто має чисту совість»;

– «Рішення у суді права справедливості приймаються на підставі розсуду суду, а не на підставі абстрактних норм загального права»;

– «Хто прагне справедливості, має сам вчиняти справедливо»;

– «Адекватність є справедливість»;

– «Право справедливості, передусім, враховує наміри, а не юридичну форму».

Традиційно системою права, яка реципувала не тільки дух, але й норми римського приватного права вважається романо-германська правова сім'я. Країни — представники континентальної Європи наочно можна буде розглянути на прикладі Німеччини.

Найбільш важливою подією на шляху еволюції германського права стало прийняття Німецького цивільного кодексу 1896 р.

Прийняттю цивільного кодексу передувало застосування синтезу римського і місцевого права.

В епоху романтизму з'являються такі поняття, як «народність», «розвиток», «душа», «почуття» і «відчуття».

З'являється історична школа права під керівництвом Фрідріха Карла фон Савінії, яка зосередилася виключно на римському праві [5].

Кодекс побудовано за пандектною системою, він складається з 5 книг, нараховує 2385 параграфів.

Разом зі спеціальною юридичною термінологією у кодекс введено терміни соціального та етичного (морального) змісту. До них належать «добрі нрави», «добра совість», «зловживання правом» [7].

Для Німецького цивільного кодексу характерним є особливий вид обмежень чинності договорів. У §138 міститься умова, за якою недійсною визнається угода, яка суперечить «добрим нравам». У §157 міститься норма, за якою тлумачення слід здійснювати відповідно до «доброї совісті», а в §242 міститься правило про виконання договорів так, як цього вимагає добра совість, відповідно до звичаїв ділового обороту.

Добросовісне (належне) виконання зобов'язань передбачає дотримання відомих ще з класичного римського права вимог: належними суб'єктами (§105, 164, 242, 267), згідно зі змістом зобов'язання (§ 243, 266), в належному місці і в належний строк (§ 286, 287, 288 тощо). Неналежне виконання або невиконання зобов'язань спричиняє обов'язок винної особи (ураховується як умисел, так і груба необачність) відшкодувати шкоду в натурі (§249), або, якщо поновлення попереднього стану неможливе або недостатнє для задоволення кредитора, сплатити збитки (§251) [5, 453].

Таким чином можна зауважити, що англосаксонська і романо-германська система права мають багато спільного. І це спільне виявляється в загальних засадах приватного права, які були розроблені ще в римському приватному праві.

Література

1. Корчевна Л. О. Феномен «пового права» держав-учасниць Євросоюзу та Ради Європи // Часопис Київського університету права. — 2005. — № 1. — С. 27.
2. Федущак-Паславська Г. Т. Місце римського права в історії європейського права // Актуальні проблеми держави і права. — 2002. — Вип. 13. — Ст. 139-144.
3. Марке К., Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства // Соч. — 2-е изд. — Т. 21. — С. 412.
4. Фулей Т. Римське право як основа сучасних загальнолюдських принципів права // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць / Голов. ред. С. В. Ківалов. — О., 2001. — С. 26.
5. Харитонова О. І., Харитонов С. О. Порівняльне право Європи: Основи порівняльного правознавства. Європейські традиції. — Х.: Одіссей, 2002. — 592 с.
6. Решетников Ф. М. Правовые системы стран мира. — М., 1983. — С. 26-28.
7. История государства и права зарубежных стран. Ч. 2: Учеб. для вузов / Под общ. ред. П. А. Крашенинниковой и О. А. Жидкова. — М.: ИОРМА-ИПФРА-М, 1998. — С. 660-661.

УДК 347.77

О. О. Кулініч

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ

Право на інформацію в сучасному контексті та розумінні поняття інформації виникло з появою та бурхливим розвитком у другій половині ХХ ст. наукових дисциплін — кібернетики та інформатики, а його актуальність і сучасність зумовлені розвитком інформаційного суспільства [1]. У науковій літературі [2] право на інформацію визначається як особисте немайнове право з усією специфічністю, притаманною йому в силу немайнового змісту, особливості інформації як нематеріального блага.

Ще в середині минулого століття були започатковані дослідження, присвячені інформації [3]. В окремих працях також розглядалися питання захисту інформації [4]. Теоретичною основою цього дослідження стали висновки, викладені як у працях фахівців-цивілістів, так і фахівців із загальних проблем права.